

УДК 351.82

В. Г. Горник,
к. держ. упр., доцент,
Чернігівський державний технологічний університет

ПРІОРИТЕТИ ДЕРЖАВНОЇ СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Визначено основні завдання та пріоритети стратегії забезпечення конкурентоспроможності економіки України. Проаналізовано регулювання національного правового поля щодо підтримки конкурентоспроможності країни.

The basic tasks and priorities of strategy of providing of competitiveness of economy of Ukraine are certain. Adjusting of the national legal field is analysed in relation to support of competitiveness of country.

Ключові слова: державна політика, глобалізація, конкурентоспроможність, національна економіка, пріоритет, розширене відтворення.

ВСТУП

В умовах глобалізації сучасної світогосподарської системи та лібералізації правил міжнародної торгівлі принципового значення для національної економіки набуває паритет фінансових умов і фінансових результатів учасників економічної діяльності. Без умови паритету стартових позицій в економічних відносинах національні корпорації витісняються зарубіжними конкурентами з усіма наслідками для соціально-економічної, грошово-кредитної та політичної систем національної економіки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Спроможність до міжнародної конкурентоспроможності окремих підприємств, регіонів, галузей та національної економіки в цілому досліджено у роботах вітчизняних вчених В. Александрової, Ю. Бажала, О. Білоруса, В. Будкіна, В. Гальчинського, В. Геєця, Б. Губського, Б. Данилишина, М. Дудченка, Д. Лук'яненка, Ю. Макогона, В. Найдонова, В. Новицького, Ю. Пахомова, А. Савчука, А. Семенова, В. Сіденка, І. Спиридонова, А. Філіпенка, Є. Хлобистова, О. Шнипка, М. Чумаченка, А. Чухна та інших.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

— визначити основні завдання та пріоритети стратегії забезпечення конкурентоспроможності економіки України;

— проаналізувати регулювання національного правового поля щодо підтримки конкурентоспроможності країни.

РЕЗУЛЬТАТИ

Паритет фінансових умов у відкритому режимі економіки повинен забезпечувати недискримінацію вітчизняних суб'єктів економічної діяльності за наступними параметрами.

По-перше, недискримінація за вартістю національного кредиту. Правила СОТ не містять захисних заходів від демпінгу, який здійснюють окремі країни у сфері національного та міжнародного кредитування, але вартість кредитних ресурсів має прямий вплив на структуру та вартість фінансових балансів економіки. Умови національної кредитної системи не мають конкурентних переваг перед розвинутими країнами, особливо перед Європейським Союзом.

По-друге, недискримінація за податковим навантаженням. У світовій економіці відзначається сучасна тен-

денція до зниження податків, особливо у країнах із розвинутою економікою (США — "рейганоміка", Великобританія — "тетчеризм"), однак ефективність таких заходів необхідно узгоджувати з усіма іншими факторами, що впливають на стан фінансових балансів економіки. В Україні податковий кодекс з новою редакцією податкової системи досі не має законодавчої сили.

По-третє, недискримінація за інфляційними наслідками для фінансових балансів. У найбільш розвинених країнах вже із 70-х років минулого сторіччя почали застосовувати заходи із захисту фінансових балансів від знецінення інфляцією, такі як: пряме перерахування вартості активів і пасивів згідно з індексом-дефлятором, підвищене перерахування за рішеннями державних органів для учасників пріоритетних інвестиційних проєктів, можливість амортизувати капіталовкладення в розмірі, що перевищує офіційний рівень інфляції тощо. Усе це в умовах інфляціонізму останніх тридцяти років дозволяло і дозволяє США й іншим розвиненим країнам розміщати інфляційну націнку в реальному секторі економіки та збільшувати грошові депозити економіки у банківському секторі, що є основою інвестиційної стабільності цих країн.

В українській економіці заходи щодо паритету фінансових умов для вітчизняного бізнесу, тобто недискримінації суб'єктів економічної діяльності за вищевказаними параметрами, не передбачені, що спричиняє ще більший диспарат фінансових результатів, який доцільно відображати не в показниках об'ємного зростання економіки, а структурі фінансових балансів реального сектора економіки, кредитних організацій і бюджетної сфери. Однак в українській економічній ідеології зберігається лише пріоритет бюджетних потреб держави, тобто підвищення бази для оподаткування за рахунок зменшення відтворювальної складової витрат.

Найважливіші завдання стратегії забезпечення конкурентоспроможності економіки України, виходячи з зарубіжного досвіду [4, с. 116], полягають в наступному:

- розвиток та підтримка паритетного науково-технічного і технологічного рівня виробництва;
- відновлення основного капіталу для сфери найманої праці;
- повернення "інфляційної шапки" грошової маси у структуру фінансових балансів реального сектора економіки;
- управління інвестиційною та інноваційною політикою для вирішення державних задач структурного розвитку економіки (галузеві та територіальні пріоритети);
- управління торговельним балансом.

Ряд конкретних завдань можна згрупувати у такі блоки.

Перший блок: компенсація інфляційних втрат. Розвинуті країни активно вживають заходи перерахування вартості активів балансів товаровиробників, особливо основного капіталу, за офіційним індексом-дефлятором. У цьому виявляється повага держави до приватної власності та право власника компенсувати без податкових наслідків збиток, завданий інфляцією.

Другий блок: преференції для галузей і територій, що мають дефіцит капіталу для свого розвитку. Це дозволяє уряду здійснювати активну структурну промисло-

ву політику та регулювати розвиток територій за рахунок стимулювання інтересів приватного капіталу.

Третій блок: створення гарантій для інвестування приватних заощаджень у високоризикові технології майбутнього. Залучення заощаджень в інвестиції для національних інновацій є також інструментом стерилізації надлишкової грошової маси.

У світовій практиці реноваційно-інвестиційної політики існують різні фонди сприяння, створені як інститути, що допомагають відновленню паритету фінансових умов і фінансових результатів для учасників міжнародної економічної діяльності. Вони передбачають участь приватних і державних юридичних осіб у видатках на суспільні потреби.

Так, у багатьох країнах діють компанії регіонального розвитку [6, с. 216]. Ці приватні фінансові компанії створюються з метою стимулювання розвитку регіонів, що потерпають від безробіття й економічної відсталості. Такі компанії можуть діяти тільки в інтересах корпорацій, які здійснюють свою діяльність у регіоні дії компанії. За правом власності це акціонерні компанії, капітал яких підтримується гарантіями банків, держорганів, великих міжнародних корпорацій. У правлінні компанії державна представлена відповідальним урядовим комісаром. Ці компанії надають позики, поручництва, які гарантуються державою. Зміст цього заходу полягає в тому, щоб у відсталому регіоні (галузі) створити ефективні виробництва за участю великої кількості партнерів. Одночасно для них існує особлива угода з певними податковими пільгами, у тому числі і щодо амортизаційних відрахувань.

Також у світовій практиці існують компанії фінансування інновацій (венчурні компанії) [6, с. 218], які являють собою компанії, що поєднуються з інноваційною корпорацією для фінансування відновлення її виробництва. Уперше такі компанії були створені у США після Другої світової війни. У Франції аналогічні організації створені у 1972 р. за зразком американських компаній і діють за допомогою придбання акцій у компаніях, що здійснюють інновації (від 10% до 50% капіталу). Після здійснення інноваційних заходів завданням такої компанії є продаж із прибутком акцій корпорації будь-якій фінансово-промисловій групі.

Можна виділити два основні завдання, які вирішуються за допомогою указаних вище заходів щодо створення конкурентоспроможної економіки.

Перше — це підтримка національних пріоритетів, яка здійснюється за допомогою стимулювання приватної економіки щодо відновлення ресурсного потенціалу відповідно до вимог державних інтересів.

У сучасній практиці більшості розвинених країн забезпечення конкурентоспроможності країни не віддається на волю так званого самонастроювального механізму конкуренції або класичному лібералізму, повністю звільнених від державного регулювання. Поряд із регулюванням національного правового поля щодо підтримки конкурентоспроможності країни, державою вживаються заходи, мета яких — спонукати суб'єктів господарювання до формування стійкої, довгострокової політики або приймати рішення, що відповідають завданням національної економічної безпеки. Об'єктом таких заходів стимулювання може бути територіальне

розміщення господарства, конверсія, зміна темпів розвитку, зміна рівноваги на ринку тощо.

Друге — переоцінка різних статей фінансових балансів корпорацій, зокрема їх основного капіталу та резервів, для того щоб компенсувати наслідки знецінення грошей у період інфляції. Існуюча в розвинених країнах практика переоцінки балансів підприємств під час зростаючої інфляції необхідна для того, щоб суми відрахувань на реконструкцію та модернізацію виробництва було достатньо для відновлення виробництва. У деяких випадках при високому рівні інфляції переоцінка відбувається раз на десять років, в інших — поправки на інфляцію вносяться у вартість основних фондів майже щорічно. Але така практика поряд із позитивними результатами несе і деякий негативний ефект. Показники прибутку й об'ємного зростання, які досягаються за рахунок переоцінки, не є основою можливостей підприємства втримувати конкурентні позиції на ринку. Такі можливості відображають тільки фінансові баланси економіки. Тому такий захід має бути потужним спонукальним заходом до формування конкурентоспроможності країни, повинен перевірятися на стані фінансових балансів, тобто має бути ефективний контроль суспільства та держави за їх станом. От чому в ряді країн (Німеччина, Франція) в приватних корпораціях виробничі ради за участю робітників і профспілок мають право контролювати чистоту фінансових операцій адміністрації [4, с. 117]. Із цієї ж причини регулювання природних монополій в США ведеться, виходячи з показників фінансових балансів, а не показників прибутку [6, с. 219].

Заходи зі стимулювання повинні супроводжуватися контролем результатів для фінансових балансів і їх гнучким плануванням. Особливо це важливо для вирішення національних балансових матриць в інтеграційних процесах в умовах диференціації світогосподарської системи і її глобалізації, щоб уникати домінуючої позиції одних учасників над іншими і переростання фінансових диспропорцій у політичні напруження.

В Україні низька величина прямих і податкових витрат, пов'язаних із залученням трудових ресурсів і нарахуванням амортизації, є основою традиційних для української дійсності трансферних операцій із переведенням доходів в афілійовані фірми з виведенням національного капіталу за кордон. Це є однією із причин постійного зниження вартості та якості фінансових балансів української економіки.

В українському законодавстві й державній статистиці стан фінансових балансів економіки практично не відображається [1; 2]. Захисні заходи від знецінення фінансових балансів вітчизняної економіки під тиском інфляції практично відсутні. Знецінення фінансових балансів призвело до втрати паритетних позицій українських пріоритетних галузей, що несуть основне навантаження щодо забезпечення міжнародної конкурентоспроможності національної економіки в умовах лібералізації товарних і валютних ринків. Тому є необхідність визначення пріоритетів стратегії забезпечення конкурентоспроможності економіки України.

Аналіз циклічної економічної динаміки в межах стратегії забезпечення конкурентоспроможності економіки України становить інтерес для досягнення завдань

даного дослідження. При такому підході теорія довгих хвиль є теорією еволюційних змін. Якщо виходити з припущення про те, що радикальні економічні зміни відбуваються в довгостроковому, а не в короткостроковому або середньостроковому періоді, то в результаті структурних зрушень відбувається відхилення від стану довгострокової рівноваги, яке викликає довгі хвилі в економіці. Економічний розвиток і економічне зростання стають у концепції довгих хвиль як послідовні структурні перебудови економіки, які супроводжуються зміною стереотипів економічної поведінки.

Найбільш цікавим у теорії М. Кондратьєва із позицій дослідження стану національної економіки є аналіз процесів переходу від одного стану рівноваги до іншого, що пов'язано із довгими хвилями в економіці. Тобто радикальні (якісні) зміни в економічній структурі викликають довгу хвилю певної спрямованості. Структурні зрушення, по-перше, формують "структурне ядро", яке визначає подальший розвиток економіки; по-друге, утворюють підвищувальну хвилю на стадії становлення нової парадигми розвитку і знижувальну хвилю на стадії інерційного руху і вичерпання джерел розвитку на основі даної моделі економічного розвитку. Таким чином, цикл повторюється на новому рівні і при мобілізації інших джерел розвитку.

Причини нерівномірності економічного зростання і виникнення спадів і підйомів стали предметом вивчення і дискусій багатьох вчених. У 2004 р. Нобелівська премія з економіки була присуджена американським вченим Ф. Кюдланду і Е. Прескоттові — авторам робіт з теорії економічних (ділових) циклів [3, с. 30], що спробували пояснити всі коливання економіки як рівноважне явище (на відміну від вищевикладених теорій і моделей у попередньому параграфі). Вони показали, який характер поведінки основних макроекономічних змінних, таких як валовий внутрішній продукт, інвестиції, споживання і заощадження, експорт і імпорт, варто очікувати в залежності від впливу технологічних шоків на продуктивність праці і змін зовнішньої кон'юнктури. Один з головних висновків полягає в тому, що коливання ВВП у розвинутих країнах відповідає тим параметрам коливань, які прогнозуються у рівноважних моделях — тобто немає необхідності вводити в них коефіцієнт відхилення від ринкової рівноваги, як це робив Кейнс і, отже, проводити державну стабілізаційну політику.

Своєю назвою теорія реальних економічних циклів зобов'язана тому, що, за думкою авторів, основним джерелом економічних коливань є зміни "реальних" факторів, таких як, наприклад, світові ціни на нафту, що в даному дослідженні полягло в основу розрахунку реального індексу-дефлятора в розробленій методиці дослідження реального стану рівня капіталізації промислових підприємств. Саме нерівномірні зміни цих перемінних ведуть до нестабільного росту економіки і зниження її конкурентоспроможності.

Довгі хвилі циклічних коливань в історичній ретроспективі співпадають зі змінами технологічних укладів. Історично виділяються п'ять економічних укладів, що характеризують базові нововведення, які були причиною розвитку економіки: використання сил пари, будівництво залізниць; застосування електротехніки; поява

автомобіля; розвиток радіо, телебачення, інформаційних технологій. Економічний розвиток передбачає послідовний перехід від нижчих укладів до вищих.

Перший індустріальний період у розвитку продуктивних сил, доступний для аналізу за наявними джерелами фактичних даних, почався промисловим переворотом та індустріалізацією [7, с. 4] і спричинив три перші технологічні революції, які збіглися з довгими циклами М. Кондратьєва. Цей період можна назвати фазою проміжного продукту, або розвитку виробництва засобів виробництва, що полягало у випереджальному зростанні виробництва засобів порівняно із виробництвом предметів споживання.

Саме в такий спосіб створювалася матеріально-технічна база для регулювання економічного розвитку і розширеного відтворення, яке унаслідок споконвічно закладеного структурного дисбалансу виробництва і споживання, попиту і пропозиції послідовно визначало настання криз надвиробництва. Однак аж до кінця ХХ ст. це протиріччя розв'язувалося за рахунок поширення технологічних революцій ушир, у нові галузі виробництва, у нові країни і регіони, які залучалися до індустріалізації, тобто екстенсивно.

Економічним лідером першого циклу була Англія, яка забезпечила технічну перевагу і недосяжно високу для інших країн продуктивність прядильних машин завдяки використанню енергії пари. Промисловий підйом услід за прядильним виробництвом забезпечили обслуговуючі галузі, а також створення нової інфраструктури. Бурхливий розвиток галузей промисловості гальмувався відсталою транспортною системою. Тому другий цикл був підготовлений будівництвом залізниць і створенням прогресивних засобів транспорту, які скоротили витрати і стимулювали промислове зростання. На зміну Англії прийшли нові економічні лідери, такі як США, Німеччина, а двигуном господарського і суспільного розвитку стала дешева енергія і конвеєрний спосіб виробництва.

У третій індустріальний період розвитку продуктивних сил було створено нові проміжні продукти (електрика, синтетичні матеріали, комп'ютери тощо). Основна відмінність цього періоду від першого з розглянутих періодів — винахід безлічі кінцевих продуктів, включаючи предмети тривалого користування (автомобілі, електроприлади, радіо, телевізори тощо). Цей період умовно можна назвати фазою виробництва предметів споживання, або кінцевих продуктів.

Якщо у третьому періоді здійснювалося насичення засобами виробництва всієї економічної структури і відбувалося глобальне структурне зрушення за рахунок переливу ресурсів у промисловість, то у четвертому періоді масове виробництво визначило адекватний йому перехід до масового споживання. Це протиріччя вже не могло розв'язуватися екстенсивно, тому що виробництво мало межею досягнутий рівень суспільного добробуту і платоспроможний попит населення як основних споживачів кінцевої продукції. У середині цього періоду індустріального розвитку відбулася зміна монополістичного капіталізму державно-монополістичним і визначився перехід до нових форм транснаціонального за охопленням і "державно-корпоративного" за змістом капіталізму [5, с. 266].

П'ятий цикл був підготовлений розвитком інформаційної техніки й ефективним використанням інформації, які стали найважливішим фактором економічного розвитку. Лідерами інформаційних технологій стали Японія, США, а також молоді азіатські "тигри" Гонконг, Сінгапур, Тайвань, Південна Корея. Із такої позиції країни градували за часом вступу в різні стадії розвитку продуктивних сил з відповідним переходом від одного технологічного способу виробництва до іншого.

ВИСНОВКИ

Таким чином, у результаті при аналізі циклів і технологічних укладів необхідно враховувати існування не тільки коротких, середніх і довгих хвиль, але і більш тривалих мега-хвиль циклів світового верховенства. Ці цикли характеризуються боротьбою між двома великими державами за те, щоб стати спадкоємцем колишньої пануючої держави шляхом перетворення в основний центр нагромадження капіталу. Злети і падіння великих держав більшою чи меншою мірою нагадують процеси злетів і падінь окремих підприємств: монополії тримаються досить довго, але в підсумку їх становище підривається тими самими заходами, що вживаються для їхньої підтримки. Наступні за цим "банкрутства" є очисними механізмами, що звільняють від баласту систему тих країн, динамізм яких виснажився, і наповнюють її свіжими силами. Завдяки всьому цьому основні структури системи залишаються незмінними. Кожна монополія державної влади якийсь час зберігається, але, як і у випадку з економічною монополією, її основи підриваються саме тими заходами, що вживаються для її підтримки.

Література:

1. Александрова О. Конкуренція: благо чи зло. Специфіка та тенденції розвитку / О. Александрова, О. Зубчик. — К.: Обрії, 2006. — 144 с.
  2. Алексеев Р. Европейское экономическое сообщество / Р. Алексеев, В. Михайлов // Международная жизнь. — 2000. — № 11. — С. 30—33.
  3. Дидковская Л. Методологические подходы к трактовке категории "экономическая конкуренция" и их практическое значение / Л. Дидковская // Конкуренция. Вісник Антимонопольного комітету України, 2006. — № 2(21). — С. 29—34.
  4. Єрохін С.А. Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічний аспект): наукова монографія. — К.: Видавництво "Світ Знань". — 2002. — 528 с.
  5. Наливайко А.С. Сучасні тенденції в розвитку ТНК — світова глобалізація в майбутньому // Збірник наукових праць студентів магістратури / Ред. К.К. Рубішевська. — К.: Ін-т економіки та права "Крок", 2002. — С. 261—272.
  6. Письмаченко Л.М. Державне управління зовнішньоторговельною діяльністю в Україні: регулювання та контроль: монографія / Л.М. Письмаченко. — Донецьк: ТОВ "Юго-Восток. Лтд.", 2008. — 366 с.
  7. Эльянов А. Глобализация и догоняющее развитие / А. Эльянов // Мировая экономика и международные отношения. — 2004. — № 1. — С. 4.
- Стаття надійшла до редакції 09.12.2010 р.*